

מראי מקומות, שיעור מאת הג"ר דניאל קפלן שליט"א

ערובין קד: - בענין הוצאת שרץ מהעזרה בשבת

1. עירובין קד:, וז"ל, "מתני' שרץ שנמצא במקדש כהן מוציאו בהמינו שלא לשהות את הטומאה דברי רבי יוחנן בן ברוקה רבי יהודה אומר בצבת של עץ שלא לרבות את הטומאה מהיכן מוציאין אותו מן ההיכל ומן האולם ומבין האולם ולמזבח דברי ר"ש בן ננס רבי עקיבא אומר כל מקום שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת משם מוציאין אותו ושאר כל המקומות כופין עליו פסכת רבי שמעון אומר מקום שהתירו לך חכמים משלך נתנו לך שלא התירו לך אלא משום שבות: **גמ'** אמר רב טבי בר קיסנא אמר שמואל המכניס טמא שרץ למקדש חייב שרץ עצמו פטור מאי טעמא אמר קרא מזכר ועד נקבה תשלחו מי שיש לו טהרה במקוה יצא שרץ שאין לו טהרה, לימא מסייע ליה מזכר עד נקבה תשלחו פרט לכלי חרש דברי רבי יוסי הגלילי מאי טעמא לאו משום גדלית ליה טהרה במקוה לא מי שנעשה אב הטומאה יצא כלי חרס שאינו נעשה אב הטומאה, לימא כתנאי שרץ שנמצא במקדש כהן מוציאו בהמינו שלא לשהות את הטומאה דברי רבי יוחנן בן ברוקה רבי יהודה אומר בצבת של עץ מוציאו שלא לרבות את הטומאה מאי לאו בהא קא מיפלגי דמאן דאמר שלא לשהות קסבר המכניס שרץ למקדש חייב ומ"ד שלא לרבות קסבר המכניס שרץ למקדש פטור לא דכולי עלמא חייב והכא בהא קא מיפלגי מר סבר שהויי טומאה עדיף ומר סבר אפוישי טומאה עדיף, אלא כהני תנאי דתנן מהיכן מוציאין אותו כו' מאי לאו בהא קא מיפלגי דמאן דאמר מעזרה לא קסבר המכניס שרץ למקדש פטור ומאן דאמר מכולה עזרה קסבר חייב."

2. ישועות יעקב סימן ש"ח סקט"ו (מופיע באתר)

3. רמב"ם פרק ג' מהלכות ביאת המקדש הלכה כ' כל מקום שחייבים על זדונו כרת ועל שגגתו קרבן, אם נמצאת שם טומאה בשבת מוציאין אותה, ושאר המקומות כופין עליו כלי עד אחר שבת, וכשהן מוציאין אין מוציאין אותה אלא בפשוטי כלי עץ שאין מקבל טומאה שלא לרבות את הטומאה."

4. משנה למלך פרק ג' מהלכות ביאת המקדש הלכה כ', וז"ל,

שהוכחנו דאם נמצא בעזרה שמוציאין אותו אף ממקום שאין חייבין עליו כרת נ"ל שמוציאין אותו חוץ להר הבית דאלת"ה מה גבול יש בהוצאה זו שהרי מן הר הבית עד שער העזרה כולה חדא קדושה היא והכל נקרא מחנה לוייה ומה ששנינו בריש כלים שהחיל מקודש מהר הבית ועזרת נשים מן החיל הנהו מעלות דרבנן נינהו אבל מן התורה מהר הבית עד פתח עזרת ישראל אין שום הפרש ביניהם וכולה חד קדושה היא. ותו דאם איתא דיש גבול להוצאה זו לאיזה מקום היו מוציאין אותו בתוך המקדש היה להם לרבותינו לבאר לנו לאיזה מקום מוציאין אותו ובשלמא אם אנו אומרים שמוציאין אותו חוץ מהר הבית ניחא שלא הוכרחו לפרש זה משום דכי היכי דבחול פשיטא דמוציאין אותו מן המקדש הכי נמי בשבת כשנמצא בעזרה דאמרו דמוציאין אותו היינו כמעשהו בחול וכן כפי מה שהיינו סוברים מתחילה

"והנה לא נתבאר אצלי כשנמצא [שרץ] בעזרה דקיי"ל דמוציאין אותו להיכן מוליכין אותו דאפשר דכיון דהוציאו אותו משער ניקנור שהוא המקום שחייבין עליו כרת דשם היו מניחין אותו דכיון דאם נמצא שם לא היו מוציאין אותו אלא היו כופין עליו פסכתר הכי נמי כשנמצא בעזרה לא היו מוציאין אותו כי אם מהעזרה. וראיתי בירושלמי בסוף עירובין הוציא ממקום שחייבין עליו כרת ונפל למקום שאין חייבין עליו כרת כבר נראה לצאת ומדברי הירושלמי הללו מוכח בהדיא דכשהיו מוציאין אותו מן העזרה היו מוציאין אותו אף ממקום שאין חייבין עליו כרת ולפי זה נסתפקו בנפל דס"ד דכיון דנפל למקום שאין חייבין עליו שלא יוציאו אותו משם ויהיה דינו כאילו נמצא שם ואסיקו דכבר נראה לצאת כלומר דשאני שרץ שנמצא בעזרה דכיון דנראה לצאת שרץ זה אף שנפל במקום שאין חייבין עליו כרת מוציאים אותו משם וכיון

ליכא איסור הוצאה ומש"ה לא נקט התנא כ"א שבת.

וראיתי בפסקי תוס' למסכת תמיד סי' ל"ג גרף של רעי וכן שרץ מותר להוציא בשבת לחצר ע"כ. והנה לא זכינו לדברי התוס' במקומם ואי לאו דמסתפינא הוה אמינא דהתוס' הוקשה להם דאמאי לא קאמר דאף ביו"ט כופין פסכת ותירצו דהכא משום איסור הוצאה נגעו בה ולא משום איסור טלטול דהא גרף של רעי וכן שרץ מותר להוציא בשבת ומש"ה לא נקט התנא הדין כי אם בשבת דאיכא איסור הוצאה.

והנה אחר כל אלה הדברים לא נתיישב לבי בזה מכמה טעמי. חדא דזה שכתבנו דירושלים הוי כרמלית הנה ממתניתין דפרק בתרא דעירובין (דף ק"א) מוכח בהדיא דס"ל לסתם מתניתין דירושלים הוי רשות הרבים ואוקמוה בגמרא לאחר שנפרצו בה פרצות וכן נראה מסוגיית הגמרא בפ"ו דפסחים דס"ל דירושלים הוי רשות הרבים וכמו שכתבו התוס' שם וא"כ הוא דוחק בעיני לומר דסתם מתניתין דשרץ מיירי קודם שנפרצו פרצות ומתני' דלא יעמוד ברשות היחיד דמיירי אחר שנפרצו בה פרצות. עוד קשה בעיני לומר שיתירו הוצאה משום דנמצא בעזרה דבשלמא הטלטול ניחא דכיון שהותר הטלטול מתחילה כיון שנמצא בעזרה הותר גם כן כשמוציאין אותו מהעזרה אבל הוצאה אמאי הותרה שהרי להוציאו מן העזרה אין כאן הוצאה כלל ואם כן אמאי נתיר ההוצאה וניהוי כהיכא דנמצא השרץ בשאר המקומות שלא הותרה ההוצאה. ומלבד כל זה ראיתי לרש"י שכתב עלה דמתניתין דכהן מוציאו בהמיינו בשבת ולא חייש לטלטול דאין שבות במקדש ע"כ והנה דעת שפתיו ברור מללו דהכא משום איסור טלטול נגעו בה ולא משום הוצאה והנראה אצלי הוא כשהיה נמצא בעזרה דמוציאין אותו לחוץ לאו חוץ להר הבית אלא בתוך הר הבית למקום שהיה רוצה היה מוציאו ואפשר שהיה מוליכו במקום שאינו מדרך כף רגל דכיון שהותר הטלטול משום דהיה בעזרה הותר ג"כ אף כשמוציאו חוץ לעזרה ואם נפל מידו ג"כ מוליכו למקום שירצה אך אם נמצא חוץ לעזרה אינו מטלטלו אלא כופה עליו פסכת.

ודע שזה שכתבנו לעיל דהיכא דנמצא במקום שחייבים עליו כרת דהותר הטלטול אף במקום שאין חייבין עליו כרת והכרחנו כן מדברי הירושלמי אעיקרא דדינא אני נבון בזה לפי שלא ראיתי לרבינו שהביא דין זה דירושלמי ולא ידעתי הטעם ואם נאמר דס"ל דלא הותר הטלטול כי אם במקום שחייבים עליו כרת ניחא שלא הביא דברי הירושלמי אלא שלא ידעתי מניין לו זה מאחר שהירושלמי לא ס"ל הכי והדבר צריך אצלי תלמוד.

דלא היו מוציאין אותו אלא משער ניקנור ניחא נמי שלא פירשו לנו דין זה משום דכיון שאמרו ושאר כל המקומות כופין עליו פסכת ולא הותר אלא במקום שחייבין עליו כרת ממילא משמע שלא היו מוציאין אותו אלא במקום שחייבין עליו אבל עכשיו שהוכחנו דאם נמצא בעזרה דהיו מוציאין אותו אף במקום שאין חייבין עליו אי אמרת דאף במקום שאין חייבין עליו יש הפרש בין מקום למקום היה להם לרז"ל לבאר לנו זה.

וא"ת איך יתכן שנאמר שההוצאה היא חוץ להר הבית והלא הוא מוציא מרה"י לר"ה דהא פשיטא דבית המקדש דין רה"י יש לו ועיין מה שכתב מרן בפ"ה מהלכות בית הבחירה דין ג' בשם הרא"ש וי"ל דהא לא קשיא דהא אמרינן בפ"ק דעירובין (דף ו') א"ר יוחנן ירושלים אלמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייב עליה משום רשות הרבים אם כן עכשיו דננעלות בלילה אין לה דין רשות הרבים כי אם דין כרמלית יש לירושלים והמוציא מרשות היחיד לכרמלית אין איסורו כי אם מדרבנן ומשום כבוד המקדש לא העמידו את דבריהם.

ובזה ניחא לי מה שהקשה הרב בעל באר שבע בפ"ה דתמיד עלה דההיא דתנן ועל השרץ בשבת וז"ל קשה לי שהרי בר"פ משילין אמרינן ההוא עכברתא דאשתכח בי אספרמקי דרב אשי א"ל רב אשי נקטוה בצוציתיה ואפקוה א"כ אמאי לא יהיה מותר להוציא השרץ לחוץ גם הכא אם נמצא בעזרה מפני הכבוד ומה צריך לכופ עליו פסכת ודוחק לומר דכיון שאינו דר בעזרה הוי כחצר אחרת וצ"ע ע"כ. והנה מ"ש בעזרה נראה דלא דק דהא אם נמצא בעזרה לא היו כופין עליו פסכת אלא מוציאין אותו לחוץ ונראה שהרב נמשך אחר דברי רבינו עובדיה בפירוש המשנה יע"ש. ומ"מ קושיית הרב ז"ל שייכא אף לדין דקיי"ל בשאר המקומות כופה עליו פסכת דאמאי לא התירו לו הטלטול מידי דהוה אגרף של רעי וכדמוכח ההיא דריש משילין ולפי מה שכתבנו דאם נמצא בעזרה דמוציאין אותו לחוץ ניחא דהכא לאו משום איסור טלטול נגעו בה אלא משום איסור הוצאה וקאמר דאם נמצא במקום שחייבין עליו כרת מוציאין אותו לחוץ והותרה ההוצאה אך בשאר המקומות לא הותרה ההוצאה ומש"ה כופין עליה פסכת כדי שלא יתטמאו הכהנים שהרי אינו יכול להוציאה לחוץ אבל לעולם דמשום טלטול לית לן בה.

תו הוה ניחא לי בזה דקשיא לי דאמאי לא קאמר מתניתין בעירובין ובתמיד דאף ביו"ט כופין פסכת דכיון דמשום איסור טלטול נגעו בה אין הפרש בין שבת ליו"ט. ולפי מה שכתבנו ניחא דהכא לאו משום איסור טלטול נגעו בה אלא משום איסור הוצאה וביו"ט

5. ר"ן מסכת יומא דף ד: בדפי הרי"ף ד"ה וגרסי', וז"ל, "ני"ל דלגבי חולה אין איסור נבילה קל מאיסור שבת דנהי דנבילה איסור לאו ושבת איסור סקילה איכא חומרא אחרינא בנבילה לפי שהאוכלה עובר בלאו על כל זית וזית שבה כדאמרי' לגבי נזיר שהיה שותה יין (נזיר מב.) אמרו לו אל תשתה אל תשתה והוא שותה חייב על כל אחת ואחת אבל לענין שבת לא עבר אלא בשעת שחיטה וחד לאו הוא דאיכא דמעשה שבת מותרין דקי"ל (ב"ק עא.) היא קודש ואין מעשיה קודש ומש"ה לאוין הרבה דנבילה לא מיקרי איסור קל לגבי חד לאו דשבת ואע"ג דהוי איסור סקילה."